

ضرورت جهانی بودن حکومت مهدوی از منظر قرآن کریم

عبدالعلی حسنی^۱

چکیده

بررسی ضرورت جهانی بودن حکومت حضرت مهدی (عج)، موضوع مورد بحث در این تحقیق است که به منظور شناسایی مستندات قرآنی آن انجام شده. داده‌ها و اطلاعات این نوشتار به شیوه کتابخانه‌ای جمع‌آوری و با استفاده از روش استنادی، تحلیل شده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که ضرورت جهانی بودن حکومت مهدوی از چهار دسته آیات قرآن کریم استفاده می‌شود: ۱. آیاتی که بر استخلاف صالحان در زمین دلالت دارند؛ مانند آیات ۵۵ سوره توبه و آیه ۵ سوره قصص. ۲. آیاتی که بر پیروزی اسلام بر ادیان دیگر، دلالت می‌کنند؛ آیات ۳۳ سوره توبه، ۲۸ سوره فتح و آیه ۹ سوره صف. ۳. آیاتی که پیروزی حق بر باطل را وعده می‌دهد؛ مثل آیه ۸۱ سوره اسراء. ۴. جهان‌شمول بودن دین اسلام؛ خطابات آیات قرآن متوجه تمام بشر است که با تعبیر مختلفی بیان شده است. از جمله، در آیات زیادی کلیه مردم را به عنوان «يَا أَيُّهَا النَّاسُ»، «يَا بَنِي آدَمَ» مورد خطاب قرار داده و هدایت خود را شامل همه انسان‌ها به عنوان «النَّاسُ» و «الْعَالَمِينَ» دانسته است. همچنین در آیات فراوانی رسالت پیامبر اکرم (ص) را برای همه مردم «النَّاسُ» و «الْعَالَمِينَ» ثابت کرده و در آیه‌ای شمول دعوت وی را نسبت به هرکسی که از آن مطلع شود، مورد تأکید قرار داده است. این چهار دسته آیات مستنداتی است که ضرورت جهانی بودن حکومت حضرت مهدی (عج) از آن‌ها استفاده می‌شود. روایاتی که از رسول اکرم (ص) و ائمه معصومین (ع) در تفسیر این آیات وارد شده، مؤید این ادعا است.

واژگان کلیدی: ضرورت، حکومت، جهانی‌شدن، مهدوی، قرآن کریم

۱. گروه قرآن و علوم، (گرایش علوم سیاسی) مجتمع آموزش عالی قرآن و حدیث، جامعه المصطفی العالمیه، غزنی افغانستان.
ایمیل: abdulalihasani99@gmail.com

مقدمه

سرنوشت آینده جهان همواره یکی از دغدغه‌های مهم بشر بوده و خواهد بود. هر یک از ادیان و ملل جهان، نظریه خاصی درباره سرانجام و پایان جهان دارند؛ اما همه در یک چیز باهم اشتراک نظر دارند که جهان پایان خوشی خواهد داشت و یک مصلح و منجی سرانجام سرنوشت بشر را در دست گرفته و جهان را به سوی صلح، آرامش، عدالت، پیشرفت و خوبی‌ها سوق می‌دهد. در این میان اسلام به عنوان آخرین دین الهی، نظریه جامع و کاملی را برای پایان تاریخ و سرانجام بشر بیان کرده است. از نظر اسلام مهدی موعود^(عج) سرانجام، پایان خوشی را برای بشر رقم خواهد زد و با تشکیل حکومت جهانی، قسط و عدل را برای جامعه بشری به ارمغان خواهد آورد. پس ویژگی خاص دین اسلام در مورد منجی پایان تاریخ، «تشکیل حکومت جهانی» از سوی حضرت مهدی^(عج) و تسخیر شرق و غرب عالم است. این در حالی است که در نظریات دیگر ادیان و ملل، در ارتباط به پایان تاریخ و سرانجام جهان بحث موعودگرایی با این شفافیت و صراحت بیان نشده است. از بین مذاهب اسلامی، شیعه این نظریه را به طور جامع و کامل تر تحت عنوان «نظریه مهدویت» بیان می‌کند و معتقد است مهدی موعود از نسل پیامبر اسلام^(ص) و فرزند امام حسن عسکری^(ع) است که در سال ۲۵۵ قمری متولد شده و پس از غیبت طولانی، سرانجام ظهور خواهد کرد و زمام امور بشر را در دست می‌گیرد، حکومت جهانی تشکیل می‌دهد و جهان را پر از عدل و داد می‌کند، پس از آنکه پر از ظلم و جور شده است. یکی از مسائل مهم مرتبط با حکومت حضرت مهدی^(عج)، ضرورت جهانی بودن حکومت آن حضرت است و اینکه چه مستنداتی برای جهانی بودن حکومت مهدوی وجود دارد و چه عواملی این ضرورت را اقتضا می‌کند؟ تحقیق پیش رو در پی بررسی این مسئله و کشف پاسخ‌های احتمالی به پرسش‌های فوق بوده و به منظور شناسایی آیات مربوط به آن انجام می‌شود.

۱. مفهوم شناسی

۱-۱. مفهوم جهانی شدن

جهانی شدن در اندیشه اسلامی یک موضوع مهم و اساسی است که نیاز به بررسی دقیق و عمیق دارد. اسلام به عنوان یک دین جامع و جهانی، نمی تواند نسبت به فرایند جهانی شدن بی تفاوت باشد که در عصر حاضر بر تمام جنبه های زندگی انسان ها تأثیر می گذارد. اسلام هم چنین نمی تواند به راحتی با جهانی شدن همسو شود که در بسیاری از موارد با مبانی و ارزش های اسلامی در تضاد است. بنابراین اسلام باید رویکرد خود را در قبال جهانی شدن مشخص کند و راه حل های مناسب را برای حفظ هویت و مصالح خود در جامعه جهانی ارائه دهد.

در اندیشه اسلامی، مفهوم جهانی شدن با توجه به مفهوم وحدت و تعامل اجتماعی، به عنوان یکی از اهداف اصلی دین اسلام در نظر گرفته شده است. اسلام به عنوان دینی جهانی، هدف خود را در جهانی شدن اسلام و رساندن پیام اسلام به تمامی مردم جهان دارد. از دیدگاه اسلام، جهانی شدن با توجه به ارتباط و تعامل بین اعضای جامعه بشری، از اهداف والای دینی است.

واژه «جامعه جهانی توحیدی» در بیان و عبارت های بسیاری از متفکران جهان اسلام به کار رفته است. منظور از این واژه، برجسته ساختن ابعاد جهانی نظام توحیدی اسلام است. نقش برجسته ادیان الهی، به ویژه اسلام برای جامعه بشری این است که ظرفیت جهان شمولی دارد و پیام آن برای بشر، تکیه بر نقاط مشترک، پای بندی به اصول انسانی، از جمله عدالت گستری، حفظ کرامت انسانی، امانت داری، تلاش برای ریشه کنی هرگونه ناهنجاری و ناپاکی، زمینه سازی برای حق گرایی و درستکاری اخلاقی، رشد و تعالی مادی و معنوی است. این ها ظرفیت های جهان شمول اسلام است. آیه های الهی قرآن، تمامی حق طلبان و اصلاح جویان جهان را به سوی عدل و انصاف و پاکی و تقوا و پرهیز از تعصبات کور و خودخواهی و جهل فرامی خواند و در گام اول، از همه صاحبان کُتب الهی می خواهد که به باورهای راستین خویش، یعنی خداپرستی و نفی عبادت غیر خدا پای بند بوده و درباره آن به وحدت و یگانگی

دست یابند. (امیدی نقلبری، ۱۳۹۳: ۳۲-۳۳) اندیشمندان با توجه به آنچه ذکر شد، جهانی شدن را چنین تعریف کرده است:

جهانی شدن مجموعه‌ای از فرایندهایی است که موجب تحولات و تغییرات بنیادی در روابط و فعالیت‌های اجتماعی شده و منجر به هم‌پیوستگی و یکپارچگی در سطح جهانی گردیده است. واژه‌هایی مانند به هم‌پیوستگی، به هم‌وابستگی، یکپارچگی، جهانی شدن، جهانی سازی و از این قبیل اصطلاحات برای تشریح این تحولات به کار می‌رود. (طهماسبی و باباشاهی، ۱۳۸۶، ۵۶: ۱۹۸)

جهانی شدن در نظریه مهدویت به معنای تسلط و حکومت حضرت مهدی در سراسر جهان است. چنانکه امام باقر^(ع) در تفسیر آیه شریفه: «الذین ان مکنانهم فی الارض...» فرمودند: این آیه مربوط به قائم آل محمد^(ص) و آخرین امام است. خداوند شرق و غرب زمین را در اختیار و نفوذ حضرت مهدی^(عج) و یارانش قرار می‌دهد (مجلسی، ۱۳۶۸، ۵۱: ۲۵۵) هم‌چنین امام رضا^(ع) از پدران نقل می‌کند که پیامبر اکرم^(ص) فرمودند: وقتی مرا به معراج بردند... عرض کردم: پروردگارا آیا اینان (امامان) پس از من و جانشینان من خواهند بود؟ ندا آمد: ای محمد! آری اینان دوستان و برگزیدگان و محبان من پس از تو بر بندگانم هستند و جانشینان و بهترین بندگانم پس از تو خواهند بود. به عزت و جلالم سوگند، دین و آیینم را به وسیله آنان به افراد بشر غالب می‌سازم و کلمه الله را به وسیله آنان برتری می‌بخشم و به وسیله آخرین آنان، زمین را از وجود سرکشان و گنه‌کاران پاک می‌کنم و فرمانروایی شرق و غرب را به او می‌دهم. (تونه‌ای، ۱۳۸۹: ۲۵۶)

۱-۲. مفهوم مهدویت

مراد از مهدویت اعتقاد و باور به ظهور منجی در آخرالزمان است که از نسل پیامبر اسلام^(ص)، هم نام و هم کنیه او می‌باشد. او سرانجام در پایان تاریخ برای نجات بشر و تشکیل جامعه عاری از هرگونه ظلم و بی‌عدالتی قیام نموده و حکومت جهانی‌اش بر تمام کره زمین، گسترده خواهد شد. اعتقاد به ظهور چنین شخصی از مسلمات دین اسلام و تمام مذاهب اسلامی است و احادیث بی‌شماری در منابع حدیثی در

وصف وی ذکر شده است.

مهدویت نوعی از تفکرات و نگرش‌های معطوف به آینده و در حقیقت رویکردی آینده‌گرایانه است. در این تفکر گذشته، حال و آینده جهان حرکتی مستمر، پویا، هدفمند و به‌سوی کمال ترسیم شده که هیچ‌گونه اعوجاج، انحراف و ارتجاعی در آن نیست. در این تفکر، پایان جهان چون آغاز آن در اختیار صالحان بوده و همان‌طور که خلقت انسان با آفرینش حضرت آدم^(ع) صورت گرفت و مأموریت نهایی وی در زمین استقرار عدالت بود، در پایان جهان نیز حکومت صالحان و استقرار عدل جزو ارکان اصلی این تفکر شمرده می‌شود. در این خصوص قرآن کریم می‌فرماید: «وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ». (انبیاء: ۱۰۵) در تفکر مهدویت فرض بنیادین این است که حضرت امام زمان^(عج) پس از سال‌ها غیبت کبری، به اذن الهی ظهور یافته و با تجلی قیام پربرکت خویش، جهان را از عدل و داد پر خواهد کرد. (گودرزی، ۱۳۸۹: ۸۳-۸۴)

حقیقت مهدویت، منتهی شدن سیر جوامع جهان به‌سوی جامعه واحد و سعادت عمومی، امنیت و رفاه، تعاون و همکاری، همبستگی همگانی حکومت حق و عدل جهانی، غلبه حق بر باطل، غلبه جنود الله بر جنود شیطان، نجات مستضعفان و نابودی مستکبران و خلافت مؤمنان و شایستگان به رهبری یک ابرمرد الهی است که موعود انبیا و ادیان و دوازدهمین اوصیا و خلفای پیغمبر آخرالزمان است. (صافی گلپایگانی، ۲، ۱۳۹۰: ۲۰)

آموزه مهدویت که در تمام ادیان توحیدی وجود دارد، در اسلام و مذاهب آن از ضروریات دین است. باوجود این، آموزه مهدویت در شیعه جایگاه ویژه‌ای دارد. شیعیان معتقدند که در آخرالزمان، حضرت مهدی با تشکیل حکومت جهانی تمام زیبایی‌ها را نشان می‌دهد. اسلام در حکومت او، در سراسر جهان گسترش می‌یابد؛ کارگزاران صالح، امور مملکت را اداره می‌کنند و امام زمان نظارت مستقیم بر آنان دارد تا بر کسی ستم نشود و همه از عدالت اجتماعی بهره‌مند شوند؛ رفاه جهان را فرامی‌گیرد و نعمت‌های فراوان از زمین و آسمان در اختیار مردم قرار می‌گیرد. آنان

از زندگی در حکومت حضرت حجت بسیار خوشحالند. در آن دوران، معنویت رشد می‌کند و اخلاق کامل و استعداد های مردم شکوفا می‌شود. امنیت در جهان پدید می‌آید که حتی حیوان‌هایی مانند گرگ و گوسفند، کنار هم با آرامش زندگی می‌کنند. علم رشد می‌کند و مردم از بیماری‌ها رنج نمی‌برند و عمرشان طولانی می‌شود. چیزی را که در خواب هم نمی‌دیدند، در بیداری مشاهده می‌کنند. (برهانی، ویژگی‌های حکومت جهانی حضرت مهدی، سایت همایش بین‌المللی دکترین مهدویت)

۱-۳. حکومت جهانی

تشکیل حکومت جهانی یکی از مسائل مهم ادیان الهی و فیلسوفان اندیشه سیاسی به شمار رفته و می‌رود. در طول تاریخ بشر اولین حکومتی که شکل جهانی داشته و بر تمام زمین حاکمیت داشته، حکومت حضرت سلیمان پیامبر بوده است. پس از آن دوران ایده تشکیل حکومت جهانی همواره از سوی پیامبران، اندیشمندان سیاسی و جهان‌گشایان دنبال شده است؛ اما تاکنون تحقق پذیرفته است. دین اسلام به عنوان آخرین دین آسمانی و کامل‌ترین آن، دینی است جهان‌شمول و طبق وعده خدای متعال و روایات پیامبر اکرم اسلام^(ع) و ائمه معصومین^(ع)، سرانجام بر شرق و غرب عالم مسلط شده و تحت رهبری مهدی موعود^(عج) حکومت جهانی تشکیل خواهد داد.

مفهوم اصطلاح «حکومت جهانی» در بحث مهدویت عبارت است از این که با ظهور امام غایب، اسلام، تنها دین حق، الهی، کامل و دارای شریعت جامع خواهد بود و مقبول همگان خواهد افتاد. در آن زمان ستمگران از مسند قدرت به زیر کشیده می‌شوند و بعد حکومت جهانی اسلام، با رهبری مستقیم آخرین امام معصوم و عادل ایجاد می‌شود و عدالت طبق دیانت و اخلاق، جهانی اجرا می‌شود. (دائرة المعارف تشیع، ۱۳۷۶، ۶: ۴۷۴)

۲. حکومت جهانی آرمان بشری

در همه قرون و اعصار آرزوی یک مصلح بزرگ جهانی در دل‌های خداپرستان وجود داشته است و این آرزو نه تنها در میان پیروان مذاهب بزرگ، مانند زرتشتی و یهودی

و مسیحی و مسلمان سابقه دارد، بلکه آثار آن را در کتاب‌های قدیم چینیان و در عقاید هندیان و اهالی اسکانندیناوی و حتی در میان مصریان قدیم؛ و بومیان و حتی مکزیکی و نظایر آن‌ها نیز می‌توان یافت. (مکارم شیرازی، ۱۳۸۰: ۵۷)

آموزه ظهور منجی موعود، از آموزه‌های مشترک و فراگیر ادیان آسمانی است. ظهور منجی موعود تحقق بخشی آرمان دیرپای بشری برای زندگی در یک مدینه فاضله است. هرچند چنین آرمانی تاکنون محقق نشده، [اما] مؤمنان همواره در راستای تعالیم پیامبران خود چشم‌به‌راه آن بوده‌اند. اگرچه انتظار تحقق چنین جامعه‌ای به طول انجامید، با این حال این آموزه از آرمان‌های تغییرنیافته و پایدار انسان در طول قرن‌ها و از مسلمات اعتقادی ادیان آسمانی است. به‌رغم اختلاف‌ها، تشکیک‌ها و تردیدهایی که در طول تاریخ در باب آموزه‌های دینی صورت گرفته، چنین اعتقادی از جمله اعتقادات تردیدناپذیر دینی باقی مانده است. (بهروزی لک، ۱۳۸۴: ۷۱-۷۲)

چنانچه ذکر شد، اندیشه ظهور منجی در تمام ادیان و ملل جهان همواره وجود داشته و دارد. ولی این اندیشه در میان مکاتب الهی از پشتوانه فکری و اعتقادی محکمی برخوردار می‌باشد. چیزی قابل تأمل این نکته اساسی است که در ادیان دیگر غیر از دین مبین اسلام، مباحث مطرح پیرامون منجی بدون تأکید بر تشکیل حکومت جهانی موردتوجه بوده و هست. از این میان اسلام تنها دینی است که ادعای «جهانی‌شدن» در عرصه سیاست و اجتماع را دارد و شیعیان با ارائه «نظریه مهدویت»، سهم مهمی در این زمینه ایفا کرده‌اند. از نظر اسلام و به‌خصوص از منظر مکتب تشیع، تشکیل حکومت جهانی و گسترش دین در سراسر زمین از اهداف مهم منجی و مصلح جهان است که سرانجام بشر را به‌سوی مدینه فاضله‌ای که همواره انتظار آن را می‌کشیده، هدایت نموده و آن مدینه فاضله را تشکیل خواهد داد.

۳. جهانی بودن حکومت مهدوی از منظر روایات معصومین^(ع)

حکومت و دولت حضرت مهدی^(عج)، فراگیر و جهانی خواهد بود و قدرت او از شرق تا غرب دنیا را فراخواهد گرفت؛ از صفات و ویژگی‌های مهدی^(عج)، فراگرفتن سلطنت آن حضرت تمام روی زمین را از شرق تا غرب، بر و بحر، معموره و خراب و کوه و

دشت است، نماند جایی که حکمش جاری و امرش نافذ شود و اخبار در این معنا متواتر است. (کارگر، ۱۳۸۱، ش ۶)

با بررسی منابع دینی و مذهبی روایات متعددی از پیامبر اکرم^(ص) و ائمه معصومین^(ع) نقل شده که چهارده قرن پیش به حکومت جهانی مهدوی مژده داده و به تشکیل حکومت جهانی توسط آن حضرت تصریح نموده‌اند.

پیامبر اکرم^(ص) می‌فرماید: «لا تقوم الساعة حتی یملک رجل من اهل بیتی یواطیء اسمه اسمی یملا الارض عدلا و قسطا کما ملئت ظلما و جورا؛ قیامت برپا نشود تا مردی از اهل بیت من که اسمش مطابق اسم من است، حکومت کند و زمین را پر از عدل و داد نماید؛ چنانکه پر از ظلم و جور شده باشد». (مجلسی، ۱۳۶۸، ۵۱: ۸۱) آن حضرت در حدیث دیگری می‌فرماید: «و الذی بعثنی بالحق نبیا لولم یبق من الدنیا الا یوما واحد لطول الله ذلک الیوم حتی یخرج فیه ولدی... تشرق الارض بنوره و یبلغ سلطانه المشرق و المغرب؛ سوگند به آن که مرا به حق به پیامبری برانگیخت! اگر از دنیا جز یک روز نماند، خداوند آن روز را طولانی می‌کند تا فرزندم مهدی قیام کند و زمین به نور روشن گردد و حکومت او شرق و غرب گیتی را فرا بگیرد». (صدوق، ۱۳۹۵، ۱: ۲۸۰)

پیامبر اکرم^(ص) در حدیث پیرامون ائمه اثنا عشر نیز به جهانی بودن حکومت حضرت مهدی^(عج) تصریح می‌کند و می‌فرماید: «الائمة بعدی انا عشر اولهم انت یا علی و اخرهم القائم الذی یفتح الله عزوجل علی یدیہ مشارق الارض و مغاربها؛ امامان پس از من دوازده تن می‌باشند، نخستین آن‌ها تو هستی ای علی و آخر ایشان قائم است که به دست او خاور و باختر زمین گشوده می‌گردد». (العاملی، بی تا، ۲: ۱۱۰)

رسول اکرم^(ص) در حدیث دیگری بر جهانی بودن حکومت مهدوی تصریح نموده و می‌فرماید: «و یبلغ سلطانه المشرق و المغرب؛ دولت و سلطنت مهدی^(عج) همه شرق و غرب جهان را در بر می‌گیرد». (صدوق، ۱۳۹۵، ۱: ۳۳۱) حدیث دیگری از آن حضرت نقل شده که می‌فرماید: «و لا یكون الملك إلا لله و للإسلام؛ در آن روز

حکومتی جز حکومت اسلام نخواهد بود. (ابن طاووس، بی تا، ۱: ۱۵۲) امام باقر^(ع) نیز در حدیثی که از آن حضرت نقل شده می‌فرماید: «حضرت قائم^(ع) ۳۰۹ سال حکومت می‌کند؛ چنان‌که اصحاب کهف مدت ۳۰۹ سال در غار ماندند؛ زمین را پر از عدالت می‌کند؛ چنان‌که پر از جور و ستم شده باشد. خداوند شرق و غرب جهان را برای او فتح می‌کند». (مجلسی، ۱۳۶۸، ۵۲: ۲۹۱) بر اساس روایات، یکی از ویژگی‌های مشهور حکومت حضرت مهدی^(ع) جهان‌شمولی آن است. حکومت مهدی^(ع) شرق و غرب عالم را فرامی‌گیرد، هیچ آبادی‌ای در زمین نمی‌ماند مگر اینکه گلبانگ توحید از آن شنیده می‌شود و سراسر گیتی از عدل و داد آکنده می‌گردد. (سلیمانی، ۱۳۸۲، ش ۱۶-۱۷)

آنچه ذکر شد نمونه‌هایی از روایاتی است که در مورد جهانی بودن حکومت حضرت مهدی^(عج) در منابع معتبر حدیثی از پیامبر اکرم^(ص) و ائمه هدی^(ع) آمده است. پس جهانی بودن حکومت مهدوی یکی از مسائل مهم و پذیرفته شده است که تمام فرق و مذاهب اسلامی و به‌طور خاص مذهب شیعه دوازده امامی بر آن باورمند هستند.

۴. جهانی بودن حکومت مهدوی از منظر قرآن کریم

آنچه محور اصلی بحث این تحقیق را تشکیل می‌دهد، جهانی بودن حکومت مهدوی از منظر قرآن کریم است. جهانی بودن حکومت حضرت مهدی^(عج) از آیاتی استفاده شده که کلمه «الارض» در آن به کار رفته است. مفسرین از این کلمه، جهانی بودن حکومت آن حضرت را استفاده کرده‌اند.

اولین آیه‌ای که در مورد جهانی بودن حکومت مهدوی به آن استناد شده، آیه ۵۵ سوره انبیا است. خداوند می‌فرماید: «وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ»؛ ما در زبور بعد از ذکر (تورات) نوشتیم که بندگان صالح من وارث (حکومت) زمین خواهند شد.

«ارض» به مجموع کره زمین گفته می‌شود و سراسر جهان را شامل می‌شود مگر

اینکه قرینه خاصی در کار باشد. گرچه بعضی احتمال داده‌اند که مراد وارث شدن سراسر زمین در قیامت است، ولی ظاهر کلمه «ارض» هنگامی که به طور مطلق گفته می‌شود، زمین این جهان است. (مکارم شیرازی، ۱۳۶۱، ۱۳: ۵۱۵)

در بعضی از روایات صریحاً این آیه به یاران حضرت مهدی^(ع) تفسیر شده است. چنانکه در مجمع البیان ذیل همین آیه از امام باقر^(ع) چنین می‌خوانیم: هم اصحاب المهدی فی آخر الزمان. بندگان صالحی را که خداوند در این آیه به عنوان وارثان زمین یاد می‌کند، یاران مهدی^(ع) در آخر الزمان هستند. در تفسیر قمی نیز در ذیل این آیه آمده است: أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ، قال القائم واصحابه. منظور از اینکه زمین را بندگان صالح خدا به ارث می‌برند مهدی قائم^(ع) و یاران او هستند. علاوه بر روایات فوق که در خصوص تفسیر این آیه وارد شده، روایات بسیار زیادی که بالغ به حد تواتر است از طریق شیعه و اهل تسنن در مورد مهدی^(ع) از پیامبر^(ص) و همچنین از ائمه اهل بیت^(ع) نقل شده که همه آن‌ها دلالت بر این دارد؛ سرانجام حکومت جهان به دست صالحان خواهد افتاد و مردی از خاندان پیامبر^(ص) قیام می‌کند و زمین را پر از عدل و داد می‌سازد، چنانکه از ظلم و جور پر شده باشد. (همان: ۱۵۹)

۵. ضرورت جهانی بودن حکومت از منظر قرآن کریم

ضرورت جهانی بودن حکومت حضرت مهدی^(عج) از چهار دسته از آیات قرآن کریم قابل استخراج است. روایاتی از معصومین^(ع) نقل شده که مصداق این آیات را حکومت جهانی حضرت مهدی^(عج) معرفی می‌کند؛ به عبارت دیگر این آیات بیان کننده ضرورت جهانی بودن حکومت مهدوی است که اینک به شرح آن می‌پردازیم:

۵-۱. استخلاف صالحان در زمین

طبق وعده خداوند در قرآن کریم، سرانجام صالحان در زمین حکومت را در دست می‌گیرند، امنیت جهانی را به وجود می‌آورند و پرچم اسلام را در سراسر جهان به اهتزاز در خواهند آورد. در سورة نور، آیه ۵۵ می‌خوانیم:

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا

اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيَمَكَنَّ لَهُمْ دِينُهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ. آیت الله مکارم شیرازی در کتاب حکومت جهانی حضرت مهدی (عج) در مورد این آیه می‌فرماید:

در این آیه سه وعده صریح به گروهی از افراد باایمان و شایسته، داده شده است و می‌دانیم در هر وعده سه رکن وجود دارد: وعده دهنده که در اینجا خدا است؛ وعده گیرنده که «الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ» یعنی مؤمنان صالح هستند؛ و مواد [مورد وعده] که امور سه‌گانه زیر است:

۱. استخلاف فی الارض: «حکومت روی زمین به‌عنوان نماینده خدا»؛ یعنی حکومت حق و عدالت؛

۲. تمکین دین: «نفوذ معنوی و حکومت قوانین الهی بر تمامی پهنه زندگی»؛

۳. تبدیل خوف به امنیت و برطرف شدن تمانن عوامل ترس و ناامنی و جایگزین شدن امنیت کامل و آرامش در همه روی زمین.

منظور از «تمکین دین» همان‌طور که از سایر موارد کلمه تمکین برمی‌آید این است که تعلیمات الهی به‌طور ریشه‌دار و پابرجا در تمام شئون زندگی نفوذ خواهد داشت. (مکارم شیرازی، ۱۳۸۰: ۱۱۶)

آیه دیگری که بر استخلاف صالحان و مستضعفان دلالت دارد، آیه ۵ سوره قصص است. در این آیه خداوند می‌فرماید: «وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ؛ ما می‌خواهیم بر مستضعفان زمین منت نهیم و آنان را پیشوایان و وارثان روی زمین قرار دهیم». مصداق بارز این آیه، حکومت جهانی حضرت مهدی (عج) می‌باشد.

اراده و مشیت ما بر این قرار گرفته است که بر مستضعفین در زمین منت نهیم و آن‌ها را مشمول مواهب خود نماییم، (وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ). آن‌ها را پیشوایان و وارثین روی زمین قرار دهیم (وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ). آن‌ها را نیرومند و قوی و صاحب قدرت و حکومتشان را مستقر و پابرجا می‌سازیم (وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ).

نُمْكِنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ). (مکارم شیرازی، ۱۳۶۱، ۱۶: ۱۶)

آیات فوق هرگز سخن از یک برنامه موضعی و خصوصی مربوط به بنی اسرائیل نمی‌گوید، بلکه بیانگر یک قانون کلی است برای همه اعصار و قرون و همه اقوام و جمعیت‌ها، می‌گوید ما اراده داریم که بر مستضعفان منت بگذاریم و آن‌ها را پیشوایان و وارثان حکومت روی زمین قرار دهیم. این بشارتی است در زمینه پیروزی حق بر باطل و ایمان بر کفر. این بشارتی است برای همه انسان‌های آزاده و خواهان حکومت عدل و داد و برچیده شدن بساط ظلم و جور. نمونه‌ای از تحقق این مشیت الهی، حکومت بنی اسرائیل و زوال حکومت فرعونیان بود و نمونه کامل ترش حکومت پیامبر اسلام^(ص) و یارانش بعد از ظهور اسلام بود، حکومت پابرهنگه‌ها و تهی‌دستان باایمان و مظلومان پاک‌دل که پیوسته از سوی فراعنه زمان خود مورد تحقیر و استهزاء بودند و تحت فشار و ظلم و ستم قرار داشتند. سرانجام خدا به دست همین گروه دروازه قصرهای کسرها و قیصرها را گشود و آن‌ها را از تخت قدرت به زیر آورد و بینی مستکبران را به خاک مالید و نمونه «گسترده‌تر» آن ظهور حکومت حق و عدالت در تمام کره زمین به وسیله «مهدی» موعود^(عج) است. این آیات از جمله آیاتی است که به روشنی بشارت ظهور چنین حکومتی را می‌دهد. لذا در روایات اسلامی می‌خوانیم که ائمه اهل بیت^(ع) در تفسیر این آیه، اشاره به این ظهور بزرگ کرده‌اند. (همان، ۱۶: ۱۷)

آیه ۴۱ سوره حج نیز از جمله آیاتی است که به حکومت جهانی حضرت مهدی^(عج) تفسیر شده است. طبق روایات ائمه^(ع) مراد از کسانی که خداوند به آن‌ها قدرت و مکنات عطا فرموده تا به اقامه نماز، پرداخت زکات و امر به معروف و نهی از منکر بپردازد، حضرت مهدی^(عج) و یاران آن حضرت هستند.

الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَآمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ. (حج: ۴۱) همان کسانی که هرگاه در زمین به آن‌ها قدرت بخشیدیم، نماز را برپا می‌دارند و زکات می‌دهند و امر به معروف و نهی از منکر می‌کنند و پایان همه کارها از آن خداست!

در بعضی از روایات اسلامی آیه فوق به حضرت مهدی^(ع) و یارانش، یا آل محمد^(ص) به طور عموم تفسیر شده است؛ چنان که از حدیثی از امام باقر^(ع) می خوانیم که در تفسیر آیه «الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ...» فرمود: «این آیه تا آخر از آن «آل محمد و مهدی و یاران او» است. یملکهم الله مشارق الارض و مغاربها و يظهر الدين و يميت الله به و باصحابه البدع و الباطل، كما امات الشقة الحق، حتى لا يرى اين الظلم و يامرون بالمعروف و ينهون عن المنكر. خداوند شرق و غرب زمین را در سیطره حکومت آن ها قرار می دهد، آیینش را آشکار می سازد و به وسیله مهدی^(ع) و یارانش، بدعت و باطل را نابود می کند آن چنان که تبهکاران حق را نابود کرده بودند و آن چنان می شود که بر صفحه زمین، اثری از ظلم دیده نمی شود؛ زیرا آن ها امر به معروف و نهی از منکر می کنند. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ۱۴: ۱۲۱)

۵-۲. پیروزی دین اسلام بر ادیان دیگر

پیروزی دین اسلام بر ادیان دیگر از دیگر مستندات ضرورت جهانی بودن حکومت مهدوی است. چنان که امام حسین^(ع) در وصف حضرت مهدی^(عج) می فرماید: «خداوند، به وسیله او دین حق را بر تمام ادیان ظهور می بخشد؛ اگرچه مشرکان آن را نپسندند...» (سلیمان، ۱۳۸۸، ۱۶۰) طبق وعده ای که خداوند در قرآن کریم به آن تصریح کرده است، سرانجام دین اسلام بر سایر ادیان پیروز شده و دین همه جهانیان خواهد شد. در آیات مختلف به این موضوع تصریح شده است و مفسرین زمان تحقق این وعده الهی را هنگامی می دانند که حضرت مهدی^(عج) ظهور کند و حکومت جهانی تشکیل دهد. در آن زمان است که دین اسلام به عنوان دین جهانی پذیرفته شده و بر ادیان دیگر پیروز می گردد.

در سورة توبه آمده است: «هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ. برای معنی فهم این آیه باید نخست به آیه پیش از آن بازگردیم آنجا که می گوید: يَرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ»؛ (توبه: ۳۳) دشمنان می خواهند نور خدا را با دهان خود خاموش سازند، ولی خدا می خواهد نور خود را تکمیل کند اگرچه کافران کراحت

داشته باشند. از این آیه به‌خوبی روشن می‌شود که ارادهٔ پروردگار بر تکامل نور اسلام تعلق گرفته و تکامل واقعی آن هنگامی خواهد بود که بر سراسر پهنهٔ جهان سایه افکند. (مکارم شیرازی، ۱۳۸۰: ۱۲۱)

امام صادق^(ع) در تفسیر این آیه می‌فرماید: «به خداوند سوگند تاویل این آیه تا ظهور قائم^(عج) صدق نمی‌کند؛ زمانی که حضرت قائم ظاهر شود». سپس با وضوح بیشتر این حقیقت را در آیه مورد بحث بازگو کرده می‌فرماید: «خداوند کسی است که پیامبرش را با هدایت و آئین حق فرستاد تا او را بر همه ادیان پیروز گرداند اگرچه مشرکان ناخشنود باشند». (شریعت زاده خراسانی، بی‌تا: ۶۱)

همین وعده با تفاوت مختصری در سورهٔ فتح تکرار شده است: «هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا»؛ (فتح: ۲۸) او کسی است که پیامبرش را با هدایت و دین حق فرستاد تا بر تمامی ادیان پیروزش گرداند و همین بس که خداوند گواه (این وعده بزرگ) است. (همان) برای سومین بار این وعدهٔ بزرگ را در سورهٔ صف با همان تعبیر سورهٔ توبه ملاحظه می‌کنیم: «هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ»؛ (صف: ۹) از مجموع این آیات که در سه سوره از قرآن ذکر شده است، اهمیت این وعده الهی اجمالاً به دست می‌آید. (مکارم شیرازی، ۱۳۸۰: ۱۲۱-۱۲۲) عیاشی به اسناد خود از عمران بن میثم از عبایه چنین نقل می‌کند:

امیر مؤمنان علی^(ع) هنگامی که این آیه «هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ...» را تلاوت فرمود، از یاران خود پرسید: أظهر ذلک (آیا این پیروزی حاصل شده است؟) عرض کردند: آری. فرمود: کلاً؛ فوالذی نفسی بیده حتی لا یبقی قریة الا ینادی فیها بشهادة ان لا اله الا الله بکرة وعشیاً؛ نه؛ سوگند به کسی که جانم به دست او است، این پیروزی آشکار نمی‌شود مگر زمانی که هیچ آبادی روی زمین باقی نماند مگر این که صبح و شام بانگ لا اله الا الله از آن بگوش می‌رسد. (همان، ۱۲۵-۱۲۶)

در حدیث دیگری از امام باقر^(ع) می‌خوانیم: «ان ذلک یکون عند خروج المهدی

من آل محمد فلا یبقی احدا الا اقر بمحمد^(ص)؛ این پیروزی در هنگام قیام مهدی از آل محمد^(ص) خواهد بود، آن چنان که هیچ کس در جهان نمی ماند مگر به حقانیت پیامبر خاتم^(ص) اقرار خواهد کرد». با همین مضمون مقداد بن اسود می گوید: «سمعت رسول الله^(ص) یقول لایبقی علی ظهر الارض بیت مدر ولا وبر الا ادخله کملة الاسلام؛ در سراسر روی زمین خانه ای از خشت و گل و خیمه ای (در بیابان) باقی نمی ماند مگر اینکه آیین اسلام در آن ورود خواهد کرد. (همان، ۱۲۶)

زمانی که وعده خداوند مبنی بر پیروزی دین اسلام بر ادیان دیگر را ملاحظه می کنیم، در کنار آن خبر دادن از حکومت صالحان و خلافت مستضعفان، در قرآن کریم داریم. لذا می توان ضرورت جهانی بودن حکومت مهدوی را بر اساس این مستندات قرآنی به دست آورد. وقتی که خداوند وعده پیروزی دین اسلام و تمکین همه عالم در برابر آن را می دهد و مهدی موعود نیز رهبری این پیروزی را بر عهده دارد، به این نتیجه می رسیم که حکومت آن حضرت باید جهانی باشد تا دین اسلام توسط آن حضرت، بر تمام ادیان دیگر پیروز گردد و هیچ نقطه ای از زمین نماند، مگر اینکه اهلش به رسالت پیامبر اسلام^(ص) ایمان می آورد و اسلام در دل ساکنین دورترین نقطه زمین، راه می یابد. از اینجا است که ضرورت جهانی بودن حکومت آن حضرت اثبات می شود و آیات فوق الذکر دلیلی بر این ضرورت است.

۵-۳. پیروزی حق بر باطل

اندیشه پیروزی حق بر باطل و استقرار کامل و همه جانبه ارزش های و تشکیل مدینه فاضله و جامعه ایده آل توسط شخصیتی مقدس و عالیقدر، اندیشه ای است که از دیدگاه بسیاری از اندیشمندان و صاحب نظران، از جمله استاد مطهری مورد اتفاق همه فرق و مذاهب است. (شکریان، ۱۳۸۱، ۲: ۳۶۶) پیروزی حق بر باطل یکی از وعده های حتمی خداوند است که در قرآن کریم به آن تصریح شده است. طبق روایات معصومین^(ع) در هنگام قیام حضرت مهدی^(عج) این وعده الهی محقق می شود و حکومت حق که حکومت جهانی آن حضرت است، بر تمام زمین سیطره پیدا می کند و کلیه حکومت های باطل و طاغوتی برچیده می شود. در قرآن کریم

می‌خوانیم: «وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا»؛ (اسراء: ۸۱) بگو حق فرارسید و باطل نابود شد؛ زیرا باطل نابود شدنی است.

آرزوی بشر از دیرباز اجرای عدالت و برچیده شدن بساط ظلم و بی‌عدالتی بوده است. قرآن کریم نیز نویدبخش تحقق این آرزوی دیرین بوده و فرارسیدن روزی را مژده داده است که در سرتاسر جهان حق حکومت کند و باطل نابود شود. بر اساس روایات معتبر و فراوان، این پیروزی نهایی و حکم‌فرمای عدالت در سرتاسر گیتی مربوط به قیام حضرت امام مهدی (عج) می‌شود. (جعفری، ۱۳۷۸، ۳۳: ۲) در بعضی از روایات جمله «جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ» به قیام حضرت مهدی (عج) تفسیر شده است.

امام باقر (ع) فرمود: «مفهوم این سخن الهی این است که: اذاقم القائم ذهبت دولة الباطل؛ هنگامی که امام قائم (ع) قیام کند، دولت باطل برچیده می‌شود. (مکارم شیرازی، بی‌تا، ۱۲: ۲۳۴) در روایت دیگری می‌خوانیم «بر بازوی مهدی در هنگام تولد این جمله نقش بسته بود: «جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا». (همان) پس یکی از ضرورت‌هایی که جهانی بودن حکومت حضرت مهدی (عج) را اقتضا می‌کند، پیروزی حق بر باطل است. زمان تحقق این وعده حتمی خداوند هنگامی تفسیر شده است که آن حضرت قیام می‌کند و شرق و غرب عالم در تحت تسلط حکومت او قرار بگیرد.

۴-۵. جهان‌شمول بودن دین اسلام

اسلام دینی است که محدود به سرزمین و قوم خاصی نیست، رسالتش جهانی و در پی هدایت بشریت به سوی سعادت در دنیا و آخرت است. اسلام در طول حیات پربرکت خویش با وجود موفقیت‌های عظیمی که به دست آورد، ولی جهان‌شمول بودن آن صورت عینی بخود نگرفته است. در صورتی این امر محقق می‌گردد که حکومت جهانی حضرت مهدی (عج) تشکیل شود. در آن زمان است که هیچ نقطه‌ای از زمین باقی نمی‌ماند مگر اینکه ندای اسلام در آنجا طنین‌انداز می‌شود.

جهانی بودن دین اسلام و عدم اختصاص آن به قوم یا منطقه خاصی، از ضروریات

این آیین الهی است و حتی کسانی هم که ایمان به آن ندارند، می دانند که دعوت اسلام، همگانی بوده و محدود به منطقه جغرافیایی خاصی نبوده است. افزون بر این، شواهد تاریخی فراوان وجود دارد که پیامبر اکرم^(ص) به سران کشورها مانند قیصر روم و پادشاه ایران و فرمانروایان مصر و حبشه و شامات و نیز به رؤسای قبائل مختلف عرب و... نامه نوشت و پیک ویژه به سوی آنان گسیل داشت و همگان را دعوت به پذیرفتن این دین مقدس کرد و از پیامدهای وخیم کفر و استتکاف از پذیرفتن اسلام، بر حذر داشت. اگر دین اسلام، جهانی نبود چنین دعوت عمومی انجام نمی گرفت و سایر اقوام و امت های هم عذری برای عدم پذیرش می داشتند. (مصباح یزدی، ۱۳۸۴: ۲۸۰)

بهترین دلیل و معتبرترین مدرک برای اثبات این گونه مطالب، قرآن کریم است که حقانیت و اعتبار آن در بین مسلمانان یک امر اجماعی و مسلم است. کسی که یک مرور اجمالی بر این کتاب الهی داشته باشد، با کمال روشنی درخواهد یافت که دعوت آن، عمومی و همگانی است و اختصاص به قوم و نژاد و زبان معینی ندارد. قرآن در آیات زیادی همه مردم را به عنوان «یا أَيُّهَا النَّاسُ» (بقره: ۲۱، نساء: ۱ و ۱۷۴)، فاطر: ۱۵) و «یا بَنی آدَمَ» (اعراف: ۲۶، ۲۷، ۳۱، ۳۵؛ یس: ۶۰) مورد خطاب قرار داده و هدایت خود را شامل همه انسان ها «النَّاسُ» (بقره: ۱۸۵، ۱۸۷، آل عمران: ۱۳۸، ابراهیم: ۱، ۵۲، جاثیه: ۲۰، زمر: ۴۱، نحل: ۴۴، کهف: ۵۴، حشر: ۲۱) و «الْعَالَمِینَ» (انعام: ۹۰، یوسف: ۱۰۴، تکویر: ۲۷، قلم: ۵۲) دانسته است. هم چنین در آیات فراوانی رسالت پیامبر اکرم^(ص) را برای همه مردم «النَّاسُ» (نساء: ۷۹، حج: ۴۹، سبأ: ۲۸) و «الْعَالَمِینَ» (انبیاء: ۱۰۷، فرقان: ۱) ثابت کرده و در آیه ای شمول دعوت وی را نسبت به هرکسی که از آن، مطلع شود، مورد تأکید قرار داده است. (انعام: ۱۹) از سوی دیگر، پیروان سایر ادیان را به عنوان «اهل کتاب» مورد خطاب و عتاب قرار داده (آل عمران: ۶۵، ۷۰، ۷۱، ۹۸، ۹۹، ۱۱۰، مائده: ۱۵، ۱۹) و رسالت پیامبر اکرم^(ص) را در مورد آنان تثبیت فرموده و اساساً هدف از نزول قرآن کریم بر پیامبر اکرم^(ص) را پیروزی اسلام بر سایر ادیان، شمرده است. (توبه: ۳۳، فتح: ۳۸، صف: ۹) با توجه به این آیات،

جای هیچ‌گونه شک و شبهه‌ای درباره‌ی همگانی بودن دعوت قرآن کریم و جهانی بودن دین مقدّس اسلام، باقی نمی‌ماند. (مصباح یزدی، ۱۳۸۴: ۲۸۱)

دلایلی که جهان‌شمول بودن دین اسلام را اثبات می‌کند، ضرورت جهانی بودن حکومت مهدوی را نیز اثبات می‌کند؛ زیرا در زمان حکومت آن حضرت است که جهان‌شمول بودن دین اسلام بعینه تحقق می‌پذیرد و اسلام به‌عنوان دین تمام بشریت پذیرفته شده و قوانین آن بر تمام زمین اجرا خواهد شد. در غیر این صورت جهان‌شمول بودن دین اسلام صرفاً در حد یک ادعا باقی خواهد ماند و هیچ‌گاه در عمل اثبات نخواهد شد. براین اساس است که ضرورت جهانی بودن حکومت حضرت مهدی (عج) امری است که آیات قرآن کریم آن را اثبات می‌کند، روایات پیامبر اکرم (ص) و ائمه معصومین (ع) و هیچ شبهه‌ای در تحقق آن باقی نمی‌ماند.

نتیجه‌گیری

از مجموع مطالبی که پیرامون ضرورت جهانی بودن حکومت مهدوی از منظر قرآن بیان شد، این نتیجه حاصل می‌شود که آیات مختلف قرآن کریم که بر استخلاف مستضعفان و مصلحان دلالت دارند. همین طور، وعده پیروزی دین اسلام بر دیگر ادیان و آیین‌ها را داده‌اند، به علاوه وعده خداوند مبنی بر پیروزی حق بر باطل و آیاتی که بر جهان‌شمول بودن دین اسلام تصریح دارد، ضرورت جهانی بودن حکومت مهدوی را اثبات می‌کند. در کنار آیاتی که بر جهانی بودن حکومت مهدوی دلالت دارد و ضرورت آن را اثبات می‌کند، روایات فراوانی از پیامبر گرامی اسلام (ص) و ائمه معصومین (ع) در منابع حدیثی آمده است که بر ضرورت جهانی بودن حکومت حضرت مهدی (عج) دلالت دارد.

فهرست منابع

قرآن کریم

۱. امیدى نعلبرى، مهدى، (۱۳۹۳)، اسلام، جهانى شدن و جهانى سازى، قم: مركز نشر بين المللى ترجمه و نشر المصطفى (ص).
۲. ابن طاووس، على بن موسى، (بى تا)، الملاحم و الفتن فى ظهور الغائب المنتظر (عج)، تهران: منشورات الرضى.
۳. برهانى، محمدجواد، (۱۳۸۹)، ويژگى هاى حكومت جهانى حضرت مهدى (عج)، مجله پاسدار اسلام، شماره ۲۹۸.
۴. بنياد دايرة المعارف اسلامى، (۱۳۷۶)، دايرة المعارف تشيع، ج ۶، قم: بنياد دايرة المعارف اسلامى.
۵. بهروزى لك، غلام رضا، (۱۳۸۴)، سياست و مهدويت، تهيه و تدوين: مؤسسه آينده روشن (پژوهشگاه مهدويت)، قم: حكمت رويش.
۶. تونه اى، مجتبى، (۱۳۸۹)، موعود نامه (فرهنگ الفبايى مهدويت)، قم: انتشارات مشهور.
۷. جعفرى، على رضا، (۱۳۷۸)، در پرتو قرآن به انتظار مهدى (عج)، ماهنامه فرهنگ كوثر، شماره ۳۳.
۸. الحر العاملى، على بن يونس، (بى تا)، الصراط المستقيم، جد ۲، مطبعة الحيدري.
۹. سليميان، خدامراد، (۱۳۸۲)، مجله پرسمان، شماره ۱۶.
۱۰. _____، (۱۳۸۸)، فرهنگنامه مهدويت، تهران: بنياد فرهنگى مهدى موعود (عج) مركز تخصصى مهدويت.
۱۱. شريعت زاده خراسانى، محمود، (بى تا)، حكومت جهانى حضرت مهدى (ع) از ديدگاه قرآن و عترت، قم: نشر الهادى.

۱۲. شکریان، محترم، (۱۳۸۱)، مهدویت از دیدگاه استاد شهید مرتضی مطهری، مجموعه مقالات (۲)، ج ۱.
۱۳. صافی گلپایگانی، لطف الله، (۱۳۹۰)، اصالت مهدویت از دیدگاه اهل سنت، قم: مسجد مقدس جمکران.
۱۴. صدوق، محمد بن علی، (۱۳۹۵)، کمال الدین و تمام النعمه، تهران: اسلامیه.
۱۵. طهماسبی، رضا و باباشاهی، جبار، (۱۳۸۶)، نقش مذهب و معنویت در جهانی‌شدن، فصلنامه مطالعات مدیریت، شماره ۵۶.
۱۶. کارگر، رحیم، (۱۳۸۱)، جهانی‌شدن و حکومت جهانی مهدی^(عج)، مجله انتظار (انتظار موعود)، شماره ۶.
۱۷. گودرزی، غلام رضا، (۱۳۸۹)، افق جهانی مدل مدیریت راهبردی موعودگرا، تهران: دانشگاه امام صادق^(ع).
۱۸. مجلسی، محمدباقر، (۱۳۶۸)، بحارالانوار، (تصحیح: عبدالزهرا علوی)، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
۱۹. مصباح یزدی، محمدتقی، (۱۳۸۴)، آموزش عقاید، (جهانی و جاودانی بودن اسلام)، قم: سازمان تبلیغات اسلامی.
۲۰. مکارم شیرازی، ناصر، (۱۳۶۱)، تفسیر نمونه، تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۲۱. _____، (۱۳۸۰)، حکومت جهانی مهدی^(عج)، قم: نسل جوان.